

Høringsnotat

Polaravdelingen
September 2018
Snr. 18/4229

Forslag til endring i forskrift om lokalstyrevalg i Longyearbyen

Innhold

Forslag til endring i forskrift om lokalstyrevalg i Longyearbyen.....	1
1. Tidspunktet for lokalstyrevalget.....	2
1.1 Bakgrunn.....	2
1.2. Vurdering og forslag.....	2
2. Andre endringer i forskriften som følge av endringer i valgloven.....	4
2.1. Rett til å kreve fritak.....	4
2.2. Rett til å stille liste.....	5
2.3 Forskyving av fristen for å godkjenne forhåndsstemmer.....	5
2.4. Vedtak om todagersvalg.....	5
3. Økonomiske og administrative konsekvenser.....	6
4. Merknader til forskriftsutkastet.....	6
Vedlegg.....	8
Forslag til forskrift om endring i forskrift 4. mai 2007 nr. 506 om lokalstyrevalg i Longyearbyen, jf. lov 17. juli 1925 nr. 11 om Svalbard § 34.....	8

1. Tidspunktet for lokalstyrevalget

1.1 Bakgrunn

Reglene om valg til Longyearbyen lokalstyre er regulert i forskrift 14. mai 2007 nr. 506 om lokalstyrevalg i Longyearbyen, jf. lov 17. juli 1925 nr. 11 om Svalbard § 34. Etter gjeldende regler finner lokalstyrevalget sted i oktober måned, slik det har vært siden Longyearbyen lokalstyre ble etablert i 2001. Et forslag om å endre valgtidspunktet til september for å kunne avholde valg samtidig med kommunestyre- og fylkestingsvalget, var til høring i 2006. Det var da betydelig lokal motstand mot forslaget og det ble ikke tatt videre. I 2015 tok departementet opp spørsmålet på nytt. I sitt høringssvar tok Longyearbyen lokalstyre (LL) til orde for å åpne opp for muligheten til å holde valg på samme tidspunkt som kommunestyrevalget, og foreslo følgende endring i forskriften § 7-1 første ledd: «Valg av representanter finner sted i *september eller* oktober måned hvert fjerde år.» Ut over dette, ga ikke LL uttrykk for noe bestemt syn på hvilket valgtidspunkt de mente var best. Sysselmannen på Svalbard uttalte at den løsningen burde velges som syntes å bidra til best valgdeltakelse og oppmerksomhet om de politiske sakene, og påpekte at sammenfallende valgtidspunkt har vært fremholdt som det beste. Statistisk sentralbyrå (SSB) mente at en harmonisering av valgtidspunktet mellom Svalbard og fastlandet ville være en statistikkmessig fordel.

Justis- og beredskapsdepartementet meldte i høringen at en ville komme tilbake til spørsmålet i god tid før valget i 2019.

1.2. Vurdering og forslag

Et argument som har vært fremhevet er at det er et viktig demokratisk prinsipp at valget finner sted samtidig på Svalbard og på fastlandet. Det synes prinsipielt uheldig at valgresultatet på fastlandet er kjent når velgerne i Longyearbyen går til urnene. Det dreier seg i stor grad om samme type valg, og det er i dag i stor grad de samme partiene som stiller til valg i Longyearbyen og på fastlandet. Felles valgdag antas generelt å kunne gi større fokus på valg, og at man som deltaker ved valget er med på et felles demokratisk prosjekt som gjelder hele landet samtidig. Dette bør i større grad fremheves. Det skal påpekes at ved forrige lokalstyrevalg var valgdeltakelsen noe høyere enn ved kommunevalget. Den var da 61 prosent i Longyearbyen mot 60 prosent på fastlandet, mens den ved tidligere valg har vært lavere i Longyearbyen. Valgdeltakelsen vil av ulike årsaker kunne variere, men det er grunn til å anta at en felles valgdag over hele landet vil kunne ha en positiv effekt på interessen for lokalstyrevalget.

Fra lokalt hold har det vært pekt på at det er noen særlige ulemper med å avholde valg i september i Longyearbyen. August og september er en fin tid på Svalbard hvor folk driver mye aktiviteter ute og hvor det er krevende å drive valgkamp. Det er også stor utskifting av befolkningen i Longyearbyen hvert år, og mange er opptatt med flytting til eller fra Svalbard på sensommeren. Tradisjonelt har det også vært slik at samfunnet kommer senere i gang etter sommeren enn på fastlandet, bl.a. har skolen startet opp senere. Disse

forskjellene på fastlandssamfunnet og longyearbysamfunnet er ikke lenger like fremtredende. Men dersom valgdagen blir tidligere, er det en konsekvens at tidspunktet for når man må være bosatt i Longyearbyen for å komme med i manntallet, forskyves. Dette skjæringstidspunktet er idag 1. september, den foreslås nå satt til fire uker før valgdagen. Det vil nødvendigvis bety at flere blant de nyankomne ikke vil være stemmeberettiget. Slik er det også ved flytting mellom kommuner på fastlandet, og der er skjæringsdatoen så tidlig som 30. juni.

Longyearbyboere som har flyttet opp fra fastlandet, har fortsatt stemmerett i den kommunen de kommer fra. Ved samtidige valg må man forhåndsstemme ved et av valgene, men forhåndsstemmegivning er en fullverdig stemmegivning på lik linje med det å stemme på valgdagen og vil ikke være et argument mot å ha samtidige valg.

Departementet ser likevel at det kan være både praktiske ulemper og noen særlige problemstillinger knyttet til det å avholde valg i Longyearbyen på samme tidspunkt som på fastlandet. Derfor har det til nå vært lagt til grunn at lokalstyrevalget avholdes i oktober. Det er imidlertid et stadig tilbakevendende spørsmål om det må være slik, og om det ikke er et demokratisk problem at resultatet fra kommunevalget er kjent på forhånd ved valget i Longyearbyen. Lokalstyret består i dag av representanter fra partiene Arbeiderpartiet, Høyre, Venstre og Miljøpartiet de grønne, og ingen fra lokale valglistor. Tidligere var bruken av lokale lister mer utbredt. Det synes derfor uheldig at det foreligger kunnskap om hvordan partiene har gjort det i kommunevalget når det er de samme partiene som stiller liste i Longyearbyen. Et motargument er at de lokale sakene i Longyearbyen blir vanskeligere å få øye på, og at det kan bli mindre oppmerksomhet fra mediene når valget er samtidig med fastlandet. Men også mange kommuner på fastlandet kan oppleve dette, så dette er ikke unikt for Longyearbyen lokalstyre.

Departementets vurdering er at det er tungtveiende grunner til å ha samtidig valg i Longyearbyen og på fastlandet. I tillegg vil dette være hensiktsmessig for Valgdirektoratet, som nå har et overordnet ansvar både for valget på fastlandet og i Longyearbyen. De ulempene det tidligere er pekt på vedrørende særlig befolkningens flyttemønster og turatferd, bør etter departementets syn ikke lenger overskygge fordelene med felles valgdag og de demokratiske utfordringene ved ikke å ha det.

Departementets foreløpige forslag er å endre forskriftens § 7-1 første ledd slik at valget skal skje i *september* måned hvert fjerde år, og at valgdagen skal være samme dag som kommunestyre- og fylkestingsvalget. For fastlandet fastsettes valgdagen av Kongen, jf. lov 28. juni 2002 nr. 57 om valg til Stortinget, fylkesting og kommunestyre (valgloven) § 9-2 første ledd. Valgdagen 2019 er fastsatt til mandag 9. september, jf. kgl. res. 16. mars 2018. Med dette forslaget vil valgstyrets myndighet til å fastsette valgtidspunkt i Longyearbyen falle bort, og valgdagen vil i 2019 være 9. september som på fastlandet.

Som følge av forslaget om endring i valgtidspunktet, må det som nevnt gjøres en endring i tidspunktet for når de stemmeberettigede må være innført i manntallet. I dag er denne skjæringsdatoen 1. september, jf. forskriften § 2-3 bokstav b. Det bør være samsvar

mellom stemmerettsvilkåret i § 2-1 første ledd bokstav c, hvor det er et krav om å være innført i befolkningsregisteret som bosatt i Longyearbyen senest fire uker før valgdagen, og skjæringsdatoen for manntallet i § 2-3 bokstav b. Departementet foreslår samme formulering begge steder, slik at man får en eksakt skjæringsdato fire uker før valgdagen.

Øvrige frister synes det ikke å være behov for å endre fordi det fortsatt er god margin fram til valget. Dette gjelder fristene for fremlegging av et foreløpig manntall og innlevering, tilbakekalling og godkjenning av listeforslag. Departementet ber om synspunkter på om det likevel skulle være behov for noen endringer her.

En annen konsekvens av tidligere valgtidspunkt, er at perioden for forhåndsstemmegivningene til kommunestyre- og fylkestingsvalget og til lokalstyrevalget, blir sammenfallende fra det tidspunktet forhåndsstemmegivningen til lokalstyrevalget starter, som er tre uker før valgdagen. Det kan være en utfordring for LL å ha ansvaret for begge deler i den mest travle perioden før lokalstyrevalget, og dermed en større risiko for feil. Det er også slik at forhåndsstemmene behandles på to ulike måter. *Forhåndsstemmer til kommunestyre- og fylkestingsvalget* som avgis på Svalbard, skal legges i en omslagskonvolutt og sendes til den aktuelle kommunen. Dette følger av forskrift 2. januar 2003 nr. 5 om valg til Stortinget, fylkesting og kommunestyre (valgforskriften) § 27, jf. valgloven § 8-6. I henhold til valgloven § 8-1 femte ledd, er det ikke krav om to stemmemottakere ved forhåndsstemmegivningen til dette valget på Svalbard. *Forhåndsstemmegivningen til lokalstyrevalget* skjer ved direkte avkryssing i manntallet, og stemmegivningen blir godkjent samtidig med at stemmen avgis og legges i urnen. Her kreves to stemmemottakere, jf. forskrift til lokalstyrevalget § 6-1 tredje ledd.

Det er etter valgloven § 8-2 første ledd bokstav b lagt til Sysselmannen å være stemmemottaker for forhåndsstemmegivningen på Svalbard. Sysselmannen kan velge å oppnevne andre stemmemottakere, og de senere årene har Longyearbyen lokalstyre blitt oppnevnt som stemmemottaker for forhåndsstemmegivningen i Longyearbyen. Dersom forslaget om samtidig valg i Longyearbyen og fastlandet blir vedtatt, kan det være grunn til å vurdere om Sysselmannen bør beholde oppgaven som stemmemottaker ved forhåndsstemmegivningen i Longyearbyen til fastlandsvalget. På den måten minimeres risikoen for feil. Dette spørsmålet krever ikke lov- eller forskriftsendring, men vil være en vurdering som må gjøres av de lokale aktørene.

Etter høringen vil departementet ta endelig stilling til spørsmålet om valgtidspunkt i Longyearbyen.

2. Andre endringer i forskriften som følge av endringer i valgloven

2.1. Rett til å kreve fritak

Det følger av forskriften § 3-2 første ledd at den som avgir skriftlig erklæring om at vedkommende ikke ønsker å stille til valg på den aktuelle valglisten, har rett til å kreve seg fritatt fra valg til lokalstyret. Tidligere regler om nærmere oppgitte fritaksgrunner ble opphevet i 2011, uten at reglene om retten til å kreve å bli fritatt etter at en kandidat er valgt, ble endret tilsvarende. Det kan se ut som om kandidaten har en fritaksrett, selv om vedkommende ikke har krevd å bli strøket av et listeforslag. Det er ikke meningen, og dette er rettet opp i valgloven § 3-4. Tilsvarende endring foreslås nå i forskrift til

lokalstyrevalg § 3-2 første og andre ledd. Av samme grunn foreslås en forenkling i forskriften § 9-2 om underretning til de valgte representantene (tilsvarende valgloven § 11-13).

2.2. Rett til å stille liste

Det er gjort en endring i valgloven § 6-6 som bør reflekteres i forskriften § 4-6. Endringen gjelder flytting av § 16 i forskrift 2. januar 2003 nr. 5 om valg til Stortinget, fylkesting og kommunestyre (valgloven), jf. valgloven § 6-9, til valgloven. Bestemmelsen gjelder klargjøring av hvem som har rett til å representere et registrert politisk parti på lokalt nivå og rett til å stille liste. Hvis det er uklart, skal det legges til grunn uttalelse fra utøvende organ i partiet. En slik bestemmelse anses å være av grunnleggende karakter for godkjenning av listeforslag og bør følgelig stå i loven (valgloven). For lokalstyret er situasjonen at forskriftene til valgloven gjelder så langt de passer, i henhold til utfyllende bestemmelser i lokalstyreforskriften. For at bestemmelsen fortsatt skal være gjeldende for Longyearbyen lokalstyre, må den tas inn i forskrift om lokalstyrevalg. Bestemmelsen foreslås tatt inn i § 4-6 som et nytt fjerde ledd (tilsvarende valgloven § 6-6 fjerde ledd). Det anses unødvendig å henvise til partiloven, som ikke gjelder for Svalbard.

2.3 Forskyving av fristen for å godkjenne forhåndsstemmer

En konsekvens av lov 4. september 2015 nr. 91 om posttjenester (postloven), som trådte i kraft 1. januar 2016, er at Posten ikke lenger har leveringsplikt på lørdager. For å sikre at endringen ikke skulle føre til en vesentlig økning i for sent innkomne forhåndsstemmer ved stortingsvalget 2017, ble fristen for å godkjenne forhåndsstemmer etter valgloven § 10-1 første ledd bokstav g, flyttet fra kl. 2100 på valgdagen til dagen etter valgdagen kl. 1700. Dermed ble også tidsrommet velgeren har til å sørge for tidsnok avgitt forhåndsstemme, jf. valgloven § 8-1 tredje ledd, forskyvet tilsvarende. Postloven gjelder også for Svalbard. Det foreslås tilsvarende endringer i forskriften om lokalstyrevalg §§ 6-2 tredje ledd andre punktum og 8-1 første ledd bokstav g.

2.4. Vedtak om todagersvalg

Kommunenes adgang til å vedta todagersvalg er regulert i valgloven § 9-2 andre ledd og for Longyearbyen lokalstyre i forskrift om lokalstyrevalg § 7-1 andre ledd. Det er gjort endringer i valgloven som bør følges opp i forskriften om lokalstyrevalg. På bakgrunn av et representantforslag vedtok Stortinget i 2016 å fjerne muligheten for at en tredjedel av kommunestyret kan vedta at det holdes valg på søndag før valgdagen i kommunen, slik at det nå kreves alminnelig flertall. Ved en inkurie ble andre punktum i § 9-2 andre ledd, som krever at vedtaket må treffes senest samtidig med budsjettet for det året valget skal holdes, stående. Departementet mente det var uheldig å innskrenke *når* kommunestyret ved alminnelig flertall kan vedta å avholde todagersvalg, og at det er en vurdering kommunene kan foreta selv. Valgloven § 9-2 andre ledd andre punktum ble dermed opphevet i 2017. Det foreslås tilsvarende endringer i forskrift om lokalstyrevalg § 7-1 andre ledd.

3. Økonomiske og administrative konsekvenser

Endring av tidspunktet for valget må nødvendigvis føre til enkelte endringer i rutiner og noe tidligere oppstart av forberedelser til valget. Departementet anser likevel ikke at forslaget vil ha økonomiske eller administrative konsekvenser av betydning for Longyearbyen lokalstyre. For Sysselmannen kan det ha en viss ressursmessig betydning dersom forhåndsstemmegivningen i Longyearbyen for fastlandsvalget ikke legges til Longyearbyen lokalstyre, men fortsatt blir liggende hos Sysselmannen. Dette er imidlertid ikke en absolutt følge av den foreslått endringen i valgtidspunkt, men en mulighet som de lokale aktørene kan bli enige om. Sysselmannen vil også kunne legge denne oppgaven til en annen enn Longyearbyen lokalstyre. Det er grunn til å tro at samtidig valgavvikling på Svalbard og fastlandet, vil være mindre ressurskrevende for Valgdirektoratet, som bistår ved alle valgene.

En forskyving av fristen for å godkjenne forhåndsstemmene, innebærer at valgstyret må ta en pause for å vente på mulige forhåndsstemmer som er på vei i posten. Det vil trolig være få stemmer det dreier seg om, fordi det erfaringsmessig blir avgitt få brevstemmer til lokalstyrevalget. Dette har ingen vesentlige økonomiske eller administrative konsekvenser.

De øvrige forslagene til endringer antas ikke å ha noen økonomiske eller administrative konsekvenser.

4. Merknader til forskriftsutkastet

Til § 2-3

Paragrafen har bare ett ledd og leddet trenger da ikke å markeres.

Skjæringsdatoen for når de stemmeberettigede må innføres i manntallet er endret for å tilpasses forslaget om tidligere valgtidspunkt. Passusen «senest fire uker før valgdagen» er foreslått for å få samsvar med ordlyden i forskriften § 2-1 første ledd bokstav b.

Til § 3-2 andre og tredje ledd

Endringene følger opp endringer i valgloven § 3-4. Reglene om nærmere oppgitte fritaksgrunner ble opphevet i 2011, men reglene om retten til å kreve å bli fritatt etter at en kandidat er valgt, er ikke blitt endret tilsvarende. Med forslaget blir det klargjort at den som unnlater å kreve å bli strøket av et listeforslag til lokalstyrevalg innen den fristen valgstyret setter, ikke kan kreve fritak med hjemmel i forskriften etter å ha blitt valgt.

Til § 4-6 fjerde ledd

Endringen følger opp en endring i valgloven § 6-6, hvor en bestemmelse i forskriften til valgloven er tatt inn i valgloven. Det utgjør ingen materiell endring. For at bestemmelsen skal fortsette å gjelde for lokalstyrevalget, må den også tas inn i forskriften om lokalstyrevalget. Det foreslås tilsvarende tekst som i valgloven § 6-6 nytt fjerde ledd, men det anses unødvendig å henvise til partiloven, som ikke gjelder for Svalbard.

Det som nå er fjerde ledd, blir nytt femte ledd.

Til § 6-2 tredje ledd andre punktum

Forslaget er en konsekvens av forslaget om å forskyve fristen for når forhåndsstemmene må være kommet inn til valgstyret, jf. forslag til § 8-1 første ledd bokstav g.

Til § 7-1

Første ledd innebærer at valget skal foregå samtidig med kommunestyre- og fylkestingsvalget på fastlandet. I første punktum slås fast at valget skal være i september, slik det står i valgloven § 9-1 andre ledd. Andre punktum sier at valgdagen skal være samme dag som det er valg til kommunestyre og fylkesting på fastlandet. Etter valgloven § 9-2 første ledd fastsetter Kongen før hvert valg valgdagen til en mandag. Etter forslaget vil dette også bli valgdagen i Longyearbyen. Valgstyrets myndighet til å fastsette dato for valget i Longyearbyen, som i dag står i tredje punktum, faller dermed bort.

Andre ledd innebærer at vedtak om å holde valg også søndagen før den offisielle valgdagen, fattes som vanlig flertallsvedtak, og at det ikke skal være noen innskrenking i *når* lokalstyret kan vedta å avholde todagersvalg. Lokalstyret kan da med alminnelig flertall fatte vedtak om todagersvalg også etter at budsjettet for valgåret er vedtatt. Tilsvarende følger av valgloven § 9-2 andre ledd.

Til § 8-1 første ledd bokstav g

Det foreslås at forhåndsstemmegivningene må være kommet inn til valgstyret innen kl. 17 dagen etter valgdagen for at de skal kunne godkjennes. Dette innebærer at fristen blir forskjøvet fra kl. 21 på valgdagen. Tilsvarende følger av valgloven § 10-1 første ledd bokstav g.

Til § 9-2

Forslaget innebærer at den plikten valgstyret har til å varsle de valgte representantene og vararepresentantene om retten til å kreve seg fritatt, blir opphevet. Dette henger sammen med at det ikke lenger er regler om rett til fritak etter at en representant er blitt valgt. Tilsvarende følger av valgloven § 11-13.

Vedlegg

Forslag til forskrift om endring i forskrift 4. mai 2007 nr. 506 om lokalstyrevalg i Longyearbyen, jf. lov 17. juli 1925 nr. 11 om Svalbard § 34

§ 2-3 skal lyde:

§ 2-3 Befolkningsregistermyndighetens ansvar

Befolkningsregistermyndigheten plikter selv av eget tiltak, uten hinder av lovbestemt taushetsplikt, på hensiktsmessig måte å stille til disposisjon for valgstyret

- a) et foreløpig manntall basert på stemmerettsvilkårene per 1. mars i valgåret, til bruk for forberedelser av valg, og
- b) opplysninger om hvem som skal innføres i manntallet *senest fire uker før valgdagen*.

§ 3-2 andre og tredje ledd skal lyde:

(2) *Erklæring som nevnt i nr. 1 må settes frem innen den frist valgstyret setter, ellers tapes retten til å strykes fra listeforslaget.*

(3) *Den som unnlater å kreve seg fritatt fra å stå på liste, kan ikke nekte å motta valg.*

§ 4-6 fjerde ledd skal lyde:

(4) *Dersom det er uklart hvem som har rett til å representere et registrert politisk parti på lokalt nivå og dermed rett til å stille liste for dette partiet, skal valgstyret innhente og legge til grunn uttalelse fra partiets utøvende organ.*

Nåværende fjerde ledd blir nytt femte ledd.

§ 6-2 tredje ledd andre punktum skal lyde:

Velgeren er selv ansvarlig for å avgi stemmen på et tidspunkt som gjør at den kommer inn til valgstyret innen *kl. 17 dagen etter valgdagen*.

§ 7-1 skal lyde:

- (1) Valg av representanter til lokalstyret finner sted i *september* måned hvert fjerde år. *Valgdagen skal være samme dag* som det er valg til fylkesting og kommunestyre på *fastlandet*.
- (2) Lokalstyret kan *selv vedta* at det skal holdes valg også søndagen før den offisielle *valgdagen*.

§ 8-1 første ledd bokstav g skal lyde:

g) stemmegivningen er kommet inn til valgstyret innen *kl. 17 dagen etter valgdagen*.

§ 9-2 skal lyde:

Valgstyret skal underrette de valgte representantene og vararepresentantene om *valget*.